WYNIA'S WEEK

De vesting Europa kan in 2026 alleen standhouden als zij van iedereen is – ook van haar critici

Posted on 3 januari 2026 by Arnout Nuijt

Vorige week benoemden de EU-leiders weer eens Europa's soevereiniteit, af te dwingen tegenover met name de Verenigde Staten en haar machtige *tech*-bedrijven, die het internet, dataopslag, AI, sociale media en meer vernuftigs al decennialang beheersen. Een zinloze confrontatie. Dat Europese burgers en bedrijven – al dan niet gratis – massaal gebruik van maken van allerlei IT-diensten van Amerikaanse ondernemingen, maakt de EU toch niet tot eigenaar? Ja, die bedrijven zijn misschien te machtig of te dominant, maar dat geldt voor meerdere bedrijfstakken, zoals in de energiesector of de wapenindustrie. Die worden omarmd en er wordt mee *gedeald* bij het leven, want we hebben ze nu eenmaal nodig. Waarom dan niet met de *tech*-sector?

Er is veel aan te merken op onze EU-leiders. Sommige zaken zien en doen ze goed, andere niet. Maar zijn het de leiders die we nu nodig hebben, platgedrukt als we dreigen te worden door Vladimir Poetin, Donald Trump en Xi Jinping? Bovendien, de

traditionele diplomatie is dood, want in deze 'transactionele' tijden hebben we weinig aan de regeltjes en gebruiken van het ingesleten multilateralisme van de afgelopen tachtig jaar. Maar wat voor leiders moeten we dan wél hebben?

Twee invloedrijke denkers

Laten we te rade gaan bij twee zeer invloedrijke Europese denkers uit het verleden: de Italiaan Niccolò Machiavelli en de Spanjaard Baltasar Gracián. Ja, twee Zuid-Europeanen en niet voor niets. Wie deze landen kent weet als geen ander dat hun inwoners geboren diplomaten zijn en geleerd hebben te *dealen* met en overleven onder machtige mannen.

Nederlanders daarentegen, of liever gezegd Hollanders, worden soms gezien als veel te direct, anti-hiërarchisch en moralistisch. We zijn flapuiten, *besserwisser* en bemoeiallen, die als een olifant door de porseleinkast banjeren – maar dat zeggen Zuid-Europeanen natuurlijk niet in je gezicht. Intussen worden we echter vanuit Brussel – waar de bestuurscultuur eerder Latijns dan Noord-Europees is – bestuurd door een Commissie die deels uit Zuid-Europeanen bestaat.

Machiavelli (1469-1527) leefde en schreef in Florence in de tijd van kleine – cultureel hoogstaande, maar vaak onmachtige – Italiaanse stadsstaten, die voortdurend tegen elkaar werden uitgespeeld door buitenlandse vorsten. Hij probeerde voor zijn eigen stad een eigen legertje op te bouwen. Vaak is hij verkeerd begrepen, onder meer door de opkomst van het begrip 'machiavellistisch'. Dat woord wordt geassocieerd met machtswellust, maar Machiavelli was – vanzelfsprekend in het licht van zijn tijd – eerder het tegendeel: een democraat, republikein en patriot.

Hij was, net als onze Europese leiders dat terecht zijn, een groot voorstander van een sterke defensie en had kritiek op elke vorm van afhankelijkheid van andermans troepen. Maar ook was hij kritisch over het nut van vestingen. Waarom is dat relevant? In *De Heerser (Il Principe)* schrijft hij dat vestingen nut hebben, maar vaak schade aanrichten doordat ze wantrouwen oproepen en het volk van je vervreemden. En dat deel van de bevolking dat haar bestuurders haat of wantrouwt, kan gaan heulen met de vijand of helpt je straks niet meer bij een oorlog. De vesting wordt dan van binnen uitgehold.

Dat is precies het beeld dat Europese leiders oproepen met hun maatregelen om

van de EU een digitale vesting te maken. Ja, we moeten alert zijn, maar bij grote delen van het volk woekert het wantrouwen voort, zeker daar waar de EU neigt naar bestrijding van desinformatie, *fake news* en 'populisme' en naar het willen lezen van privéberichten of het beknotten van toegang tot buitenlandse sociale media – ook al is dat om bestwil voor de jeugd. Vrijheid van pers en vrijheid van meningsuiting moeten echter absoluut zijn. De vesting Europa houdt alleen stand als zij van iedereen is, ook van haar critici.

Onduidelijke bevoegdheden

Merkwaardig echter is het nieuws van vorige week dat Euractiv, een internationale nieuwssite in Brussel (eigendom van het Belgische Mediahuis), door de Europese Commissie wordt uitgesloten van haar interne achtergrondbriefings: vanwege 'kritische berichtgeving' over wat de site omschrijft als de 'EU-bubbel'.

Iets eerder werd een aantal nauwelijks bij het publiek bekende critici van de EU-lijn ten aanzien van de Oekraïne-oorlog door de Commissie gestraft en op een Europese sanctielijst geplaatst. Er werd daarbij niet echt aangetoond dat deze lieden zoiets als Russische agenten zouden zijn. Ook is de bevoegdheid van de Europese Unie op dit gebied op zijn minst onduidelijk.

Machiavelli vond dat een regering zich moet richten op wat werkt in de praktijk, niet op morele idealen en zeker niet als die het voortbestaan van de staat bedreigen. Zorg voor steun van en dwing respect af bij de burgers, maar vermijd gehaat te worden, want een stabiele binnenlandse situatie is noodzakelijk om buitenlandse bedreigingen makkelijker te weerstaan.

Zo'n regering moet zich ook aanpassen aan veranderende omstandigheden, iets wat Machiavelli *virtù* noemt: het vermogen om je gedrag aan te passen aan het moment, zonder scrupules en los van morele overwegingen. Het jaar 2026 zal ons leren of onze Europese leiders over voldoende *virtù* beschikken.

Een heel ander persoon was de minder bekende Baltasar Gracián (1601-1658), een jezuïet en werkzaam binnen de katholieke kerk, een instelling die al meer dan duizend jaar haar stempel heeft gedrukt op het leven in de zuidelijke helft van Europa en tot een aantal decennia geleden oppermachtig was in een groot aantal landen. Gracián observeerde de *office politics* binnen de kerkelijke organisatie en schreef werken als *El Discreto* (1646) en het *Oráculo manual y arte de prudencia*

(1647, in Nederland bekend als *Handorakel en kunst van de voorzichtigheid*).

Met zijn voorzichtige diplomatie past Gracián perfect bij de huidige tijden. Zijn boodschap is om frontale confrontaties te vermijden, onder meer door zorgvuldig taalgebruik en timing. Handel strategisch, met je idealen in het achterhoofd, maar niet op je tong. Zeg dus niet alles wat je denkt en laat ruimte voor gezichtsbehoud van je tegenstander. Imago en reputatie zijn bij Gracián eigenlijk – vrij vertaald naar het heden – je geopolitiek kapitaal. Als Europa zich tegelijkertijd tegen Trump-achtige druk en Poetin-achtige dreiging wil weren, stel je je te weer door discreet je macht opbouwen, kalm te blijven en slim te manoeuvreren.

Slimmer en verfijnder

De EU-leiders lijken op dit moment meer op de lijn van Machiavelli te zitten. Europa moet een serieuze macht worden, zeggen ze hardop, want zonder macht word je speelbal. Daarom werkt Europa – en Machiavelli zou niet anders hebben geadviseerd – openlijk en met veel bravoure aan meer eigen militaire capaciteit, minder afhankelijkheid van de VS en meer Europese defensie-industrie en afschrikking. Maar daarbij hoort ook energie-, voedsel- en economische onafhankelijkheid en die staat op dit moment door allerlei milieumaatregelen zwaar onder druk.

Daarom ook zei Shell-topman Frans Everts deze week tegen *De Telegraaf* dat je de energievoorziening, de opslag van brandstoffen, de infrastructuur en industrie niet los kan zien van nationale veiligheid. 'Kijk naar de wereld om ons heen. Dan wil je niet volledig afhankelijk zijn van aanvoer van elders. Aanvoerlijnen zijn kwetsbaar. Energie, materialen, voedsel, in tijden van conflict zie je ineens hoe essentieel dat is.' Ook op dit terrein zal 2026 ons leren of de EU ten onder gaat aan haar klimaatidealen of op haar schreden terugkeert.

Baltasar Gracián zou in ieder geval het diplomatieke spel slimmer en verfijnder spelen. Hij zou adviseren om frontale confrontaties met leiders als Trump of met machtige *tech*-ondernemers uit de weg te gaan, door te denken in belangen en niet op basis van morele preken. Gracián zou Trump zijn 'overwinningen' gunnen, maar niet door kernwaarden te verloochenen. Bovendien zou hij als geboren *realpolitiker* niet willen dat Poetin gezichtsverlies zou lijden. Door druk uit te oefenen, maar zonder vernedering – en zeker niet *en plein public* – voorkom je verdere escalatie. Timing en taalgebruik zijn daarbij dus cruciaal. Want wat je zegt, wanneer je zwijgt

en hoe je je *framing* kiest, bepaalt en creëert je eigen bewegingsruimte. Graciáns kernboodschap is daarom: overleven onder macht vereist subtiliteit en beslist geen bravoure.

Geen controlestaat

Onze leiders hebben machiavelliaanse *virtù* nodig om op hun schreden terug te keren. Door bijvoorbeeld knellende milieumaatregelen af te schaffen, want alleen zo krijgen we energie-, voedsel- en economische onafhankelijkheid (en lagere prijzen). Ook zullen onze leiders moeten leren vertrouwen op de burger. Maak dus van de EU geen digitale vesting of controlestaat.

Maar bovenal: communicatie en diplomatie moeten discreter en verfijnder, à la Gracián. Alleen met deze goede voornemens kunnen we onze belangen behoeden voor de grillen van de machtige mannen van deze tijd. Pas als onze welvaart en onze veiligheid goed zijn geborgd, wordt het tijd om eens te gaan praten over een Europese renaissance.

Wynia's Week *verschijnt 156 keer per jaar en wordt* ***volledig mogelijk gemaakt*** *door de donateurs. Doet u mee, ook in het nieuwe jaar?* ***Doneren kan zo****.* ***Hartelijk dank!***